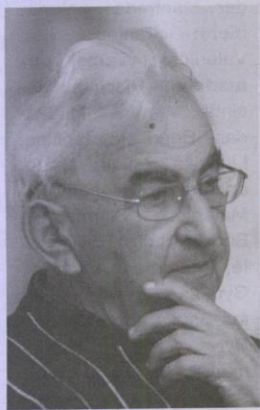

In memoriam

Mirė rašytojas Grigorijus Kanovičius

2023 m. sausio 20 d. šį pasaulį paliko prozininkas, dramaturgas, poetas, vertėjas, kino scenarijų autorius Grigorijus Kanovičius. Reiškiamo nuoširdžią užuojautą rašytojo šeimai ir kaip niekada išgyvename didžiulį dėkingumą, kad Jonavai teko garbė savo krašto istorija dalintis su kūrėju. Neištrinamas jo žodis ir indėlis kuriant daugiaautės Jonavos istorinį paveikslą, kurį mes, jonaviečiai, ir viso pasaulio žmonės galime vėl ir vėl išvysti keliaudami rašytojo sukurtų tekstų eilutėmis. Tai neįkainojama patirtis. Grigorijaus Kanovičiaus atminimas nenustos gyvuoti šimtmečiais, garsinant jo literatūrinį palikimą, įkvepiantį daugybę žmonių: nuo skaitytojų iki šių dienų rašytojų, kurie nepaprastai didžiuojasi, apdovanoti jo vardo literatūrine premija.

Prozininkas, dramaturgas, poetas, vertėjas, kino scenarijų autorius, Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordino kavalerius, Lietuvos žydų bendruomenės garbės pirmininkas, Jonavos rajono Garbės pilietis, Rusijos ir Izraelio PEN klubų narys. Gimė 1929 m. birželio 18 d. Jonavoje.

Rašytojo vaikystė prabėgo Jonavoje, o prasidėjus Antrajam pasauliniam karui Kanovičius šeima pasitraukė į Kazachstaną. 1945 metais šeima grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Vilniuje. 1993 m. išvyko gyventi į Izraelį.

1953 m. Vilniaus universitete baigė rusų kalbos ir literatūros studijas. 1953–1956 m. G. Kanovičius dirbo Lietuvos kalbos ir literatūros institute, 1962–1972 m. – Lietuvos kino studijoje. Aktyviai dalyvavo kuriant Lietuvos žydų bendruomenės veiklą.

Rašo rusų ir lietuvių kalba (daugelis kūrinių pirmąkart skelbiami išversti į lietuvių kalbą). Paskelbė pjesių, apysakų, romanų, kino scenarijų, poezijos, epigramų, išleisti „Rinkiniai raštai“ lietuvių ir rusų kalbomis.

Vėliau kūrė kino ir teatro dramaturgiją bei stambiają prozą. Tai pjesės: „Ričardas plius Monika“ (pastatyta 1967 m., išleista 1969 m.), „Niekas nepasibels“ (pastatyta 1968 m.), „Ilgas mirusiųjų gyvenimas“ (pastatyta 1971 m.), „Ugnis užantelyje“ (pastatyta 1972 m., išleista 1973 m.), „Akvariumas“ (rusų k. 1974 m., lietuvių k. 1975 m.), „Niekada nesakyk sudie“ (pastatyta 1976 m.), „Slapta-

žodis „Mūza“ (pastatyta 1978 m., išleista 1979 m.), „Katė už durų“ (pastatyta 1980 m.) ir kt. Pjesės statytos Lietuvos, Rusijos, Latvijos, Estijos, Armėnijos ir kituose teatruose.

Spaudoje debiutavo 1948 m., o pirmąjį eilėraščių rinkinį „Labas rytas“ (rusų k.) išleido 1955 m. Lietuvių kalba parašė epigramų, literatūrinių parodijų rinkinių: „Linksma akim“ (1964 m.), „Nuogi Olimpe“ (1981 m.). Parašė kūrinių vaikams: apysaką „Dukart du“ (1962 m.), pjesę „Tegul išeina“ (1965 m.).

Kita produktivi G. Kanovičiaus kūrybos sritis – kino scenarijai Lietuvos, Rygos, Talino kino studijoms. Tai įvairių žanrų kūriniai – komedijos, dramos, istoriniai paveikslai: „Marš, marš, tratata“ (1964 m.), „Ave, vita“ (1969 m.), „Žaidžios žemės mūsų“ (1972 m.), „Už stiklo durų“ (1979 m.), „Palinkėk man blogo oro“ (1980 m.), „Ilgiausias šiaudelis...“ (1983 m.) ir kt.

Reikšmingame kūrinyje – romanų trilogijoje „Žvakės vėjuje“ (d. 1 – „Paukščiai virš kapinių“, rusų k. 1974 m., lietuvių k. 1977 m., d. 2 – „Palaimink ir lapus, ir ugnį“, rusų k. 1977 m., lietuvių k. 1980 m., d. 3 – „Lopšinė seniai besmegeniui“, lietuvių 1982 m.; visa trilogija rusų k. išleista 1979 m.) vaizduojamas miestelio žydų bendruomenės gyvenimas prieškarinio Lietuvoje ir hitlerinės okupacijos laikotarpiu, reiškiamą tautų lygybės idėją. Romane „Kvailių ašaros ir maldos“ (rusų k. 1983 m., lietuvių k. 1985 m.) parodyta Lietuvos žydų bendruomenės buitis XIX a. pabaigoje. Šiuose romanuose pasakojamos savitų, keistokų žmonių likimo istorijos; buities etnografijos detalių konkretumas derinamas su parabolinėmis konstrukcijomis, stiliaus lyrizmas – su ironija, aforistine fraze. Stipriausias, humanistinis prozos bruožas – rašytojas pirmiausia mato gyvus žmones. „Ir nėra vergams rojus“ (romanas, rusų k. išleistas 1985 m.), „Ožiukas už du skatikus“ (romanas, rusų k., 1989 m.), „Nusišypsok mums, Viešpatie“ (romano „Ožiukas už du skatikus“ antroji dalis, rusų k., 1991 m.), „Nenusigręžki nuo mirties“ (romanas, 1992 m.)

Į rusų kalbą išvertė Balio Sruogos („Dievų miškas“, su T. Šuravinu, 1958 m.; „Apyaušrio dalia“, 1968 m.), Teofilio Tilvyčio („Dičius“, 1958 m.), Juozo Grušo („Barbora Radvilaitė“, 1974 m.), Alekso Baltrūno ir kitų rašytojų kūrinių. Daugelį G. Kanovičiaus prozos kūrinių į lietuvių kalbą išvertė Feliksas Vaitiekūnas. G. Kanovičius atsisako būti priskiriamas kuriai nors literatūrai: „Aš nepriklausau nė vienai iš literatūrų, egzistuoju šiame areale. Nei rusų, nes esu žydas, nei žydų, nes rašau rusiškai, nei lietuvių – ir dėl vienos, ir dėl kitos priežasties“.

Su I. Fridbergu parašė scenarijų Lietuvos kino studijos filmui „Ilga kelionė prie jūros“ (1975 m.), Rygos kino studijos filmams „Už stiklo durų“ (1979 m.) ir „Palinkėk man blogo oro“ (1980 m.), „Talinfilmo“ filmams „Lizdas vėjuje“ (1979 m.) ir „Miško žibuoklės“ (1980 m.), su kitais autoriais – scenarijus Lietuvos kino studijos filmams „Marš, marš, tratata“ (1964 m.), „Ave, vita“ (1969 m.), „Žaidžios žemės mūsų“ (1972 m.), „Ties riba“ (1972 m.) ir kitiems, Rygos kino studijos filmui „Ilgiausias šiaudelis...“ (1983 m.).

G. Kanovičiaus pjesių, be lietuvių teatrų, pastatyta Vilniaus rusų dramos teatre („Protu ir širdimi“, su O. Chanejevu, 1959 m.; „Akvariumas“, 1976 m.), Latvijos, Estijos, Armėnijos, Rusijos teatruose. Vilniaus Mažojo teatro spektaklis pagal rašytojo kūrinius „Nusišypsok mums, Viešpatie“ pelnė nemažai apdovanojimų Lietuvoje ir užsienyje.

G. Kanovičius – LTSR nusipelnęs kultūros veikėjas (1979 m.), aktyvus Atgimimo moto publicistas. 1989 m. Lietuvos Sąjūdis iškelė rašytoją kandidatų į pasakutinisios TSRS AT deputatus. Būdamas deputatu, G. Kanovičius inicijavo 200 kitų deputatų pasirašytą laišką dėl rasizmo ir antisemitizmo grėsmės Sovietų Sąjungoje, kurį įteikė M. Gorbačioviui. G. Kanovičius skaitė paskaitų ciklą JAV ir Kanadoje,

propaguodamas Lietuvos nepriklausomybės idėją.

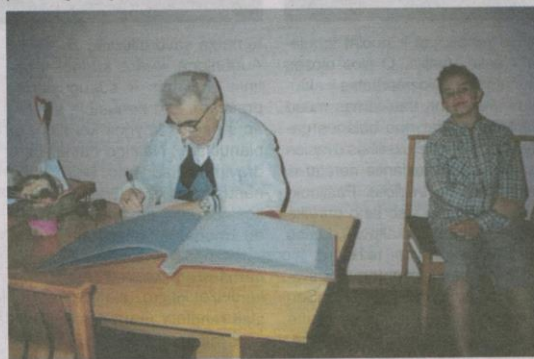
G. Kanovičiaus romanų išversta į vengrų, vokiečių, hebrajų, čekų ir daugelį kitų kalbų.

1993 m. G. Kanovičius išvyko gyventi į Izraelį. Rusų kalba Izraelyje išleistas romanas „Kvailių ašaros ir maldos“, „Nukirstų medžių šlamėjimas“ (apysaka „Sapnų pardavėjas“ ir autobiografinis pasakojimas „Nukirstų medžių šlamėjimas“), „Žydų parkas“ (romanas „Žydų parkas“ lietuvių k. išleistas 1998 m.). Romanas „Žydų parkas“ pelnė Izraelio literatūros premiją už geriausią rusų kalba šioje šalyje išleistą kūrinį.

Didelio dėmesio ir pripažinimo sulaukė naujausias rašytojo G. Kanovičiaus autentiškų prisiminimų romanas „Miestelio romansas“ (2013 m.). Ypatingas dėmesys čia skiriamas Jonavai. Ši knyga tarsi paminklas, įamžinantis tarpukario Jonavos žydų gyvenimą, o taip pat ir Jonavos istorijos tarpinį. Knygą galima vadinti meilės Jonavai knyga. „Nereikia man jokio Paryžiaus su jo karaliais ir rotšildais. Mano Paryžius – čia, šitas miestelis, kur gimiau ir kur, nepaisant mano bjauraus būdo, kai kas mane mylėjo...“, – prisimena senelės žodžius autorius savo knygoje.

„Žmogus gyvas tol, kol prisimeina tai, ko niekada neturi pamiršti“, – knygoje skamba autoriaus mamos žodžiai, kurie gali būti laikomi ir pagrindiniu viso kūrinio motu. Tai – meilės gimtajai Jonavai ir artimiesiems inspiruota knyga. Kartui tai ir knyga, galinti padėti įveikti mums savo ribotumą, ir bent per žodį prisiliesti prie to buvusio gyvenimo su savais džiaugsmiais ir rūpesčiais, – D. Puslys.

Knyga „Miestelio romansas“ dalyvavo akcijoje „Metų knygos rinkimai 2013“. Valstybinė kalbos inspekcija patikrino akcijoje „Metų knygos rinkimai 2013“ nominuotą knygą, išrinko parašytas taisykliausia kalba ir apdovanojo ją autorius, redaktorius, vertėjas ir leidėjas. Diplomas buvo įteiktas ir romano „Miestelio romansas“ autoriui Grigorijui Kanovičiui.

2000 m. rugpjūčio 10 d. Grigorijus Kanovičius su anūku lankėsi Jonavos viešojoje bibliotekoje:

SKAITYTOJAS KLAUSIA

Kol kas nėra

„Norėčiau sužinoti: pas mus yra atminimo lenta ar kažkas panašaus, skirta Jonavos garbės piliečiui Grigorijui Kanovičiui?“ – klausė Alina N. iš Parko g. Jonavos krašto muziejaus I. e. p. vadovė Vilija Vaškevičienė: „Jonava po Antrojo pasaulinio

karo buvo sugriauta, dabar paskieitę ir namai, ir gatvės. Net nėra tiksliai žinoma vieta, kur Grigorijus Kanovičius gyveno. Kol kas jo atminimas neįamžintas, atminimo lentos nėra“.

„Alio Jonavos“ inf.

2014 m. už romaną „Miestelio romansas“ G. Kanovičiui paskirta ir Liudo Dovydeno premija.

Už romanus „Kvailių ašaros ir maldos“, „Ir nebus vergams rojus“ apdovanotas Lietuvos nacionaline premija, o už nuopelnus Lietuvos kultūrai – Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu (1995 m.). Už geriausią Izraelyje 1997 m. sukurta literatūrinį kūrinių rusų kalba – romaną „Žydų parkas“ paskirta Izraelio rašytojų sąjungos premija. Autoriaus knygos buvo kelis kartus pristatomos tarptautinei Bookerio premijai.

Už nuopelnus puoselėjant santarvę tarp tautų ir ugdati humanistines vertybes G. Kanovičius 2014 m. apdovanotas garbės ženkle „Nešk savo šviesą ir tikėk“.

2014 m. G. Kanovičiui įteiktas Vilniaus visuomeninių organizacijų įsteigtas apdovanojimas „Už nuopelnus Vilniui ir tautai“.

2014 m. rugsėjo 25 d. Jonavos rajono savivaldybės tarybos posėdyje suteiktas Garbės piliečio vardas.

2020 m. knyga „Šėtono apžavai“ laimėjo Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko (ERPB) literatūrinę premiją.

2013 m. G. Kanovičiaus šeimos iniciatyva Jonavos rajono savivaldybėje įsteigta Grigorijaus Kanovičiaus premija. Ši premija yra skiriama Jonavos rajono gimnazijų moksleiviams, dalyvaujantiems skelbiamo rašinio, atspindinčio Jonavos tautinių mažumų gyvenimo pėdsakus, konkurse. „Konkursas skirtas ne tam, kad nuolat kalbėtume apie žydus ar apie praeitį. Jo akcentas visos tautinės mažumos, kad nebūtų pamirštas jų indėlis į Lietuvos kultūros ir ekonomikos plėtrą“, – teigė G. Kanovičiaus sūnus Dmitrius Kanovičius.

„Jaučiuosi esąs Lietuvos kultūros dalis, galbūt net daugiau negu Lietuvos kultūra laiko mane savo dalimi. Dvidešimt metų atidaviau Lietuvos kinui, manau, kad tariau su režisieriais ir savo žodį Lietuvos teatre, parašiau ir teberašau Lietuvos žydų gyvenimo sagą, išverčiau didesnę lietuvių literatūros klasikų kūrybos dalį į rusų kalbą. Viliuosi, kad Lietuvos kultūroje esu kiekvienąsyk, kai rankose turiu plunksną. Kartą, grįžus į Lietuvą, buvau paklaustas Eimunto Nekrošiaus: „Kaip jaučiatės grįžęs į Tėvynę?“ Atsakiau, kad grįžti galima tik ten, iš kur esi išvažiavęs. Kol rankoje turiu plunksną, nesu niekur išvažiavęs. Esu čia ir dabar“, – Grigorijus Kanovičius.

Mirė 2023 m. sausio 20 d. Tel Avive (Izraelis).

Jonavos bibliotekos inf.